

S Z E M L E

Wolfgang Viereck, Selected Writings – Ausgewählte Schriften

Bamberger Beiträge zur Englischen Sprachwissenschaft 49–50.
Peter Lang, Frankfurt am Main, 2005. Vol./Teil 1. 382 lap, 2. 387 lap

WOLFGANG VIERECKet, a bambergi egyetem nemzetközi ismertségű emeritus professzorát a Peter Lang Kiadó nyugalomba vonulása alkalmából azzal tisztelte meg, hogy két kötetben kiadta a jeles szerző válogatott tanulmányait. Bennük 43 (30 angol, 13 német nyelvű) olyan tanulmány olvasható, amelyek mindazok érdeklődésére igényt tartanak, akiket a modern dialektológia, elsősorban a (számítógépes) nyelvföldrajz módszertani kérdései, illetőleg bizonyos szociolingvisztikai és tudománytörténeti, valamint a kultúrtörténet nyelvi alapú megközelítésének kérdései foglalkoztatnak. A hazai gyakorlatból is tudjuk, hogy neves nyelvészek különböző helyeken megjelent fontos tanulmányainak gyűjteményes formában való újraközlése nagyban megkönnyíti a hozzájuk férést: ezért is kívánom fölhívni a magyar nyelvészek figyelmét a kötetekre. WOLFGANG VIERECK az ELTE díszdoktora, s főként anglistáinkkal tartott intenzívebb kapcsolatot. A hazai dialektológusok elsősorban az International Society for Dialectology and Geolinguistics elnökeként (ma már tiszteletbeli elnök) és a Dialectologia et Geolinguistica kiadójaként, felelős szerkesztőjeként ismerik.

A szóban forgó tanulmányok jól mutatják, hogy szerzőjük – jártas lévén mind a terepmunkában, mind az elméletben – képes összhangot teremteni az empirikus és elméleti dialektológiai kutatások között. Azok közé tartozik, akik a számítógép kínálta lehetőségek alkalmazásával lényegesen bővítették az ismereteket a számítógépes nyelvjárási atlaszok területén, illetőleg vizsgálatában. Az 1950-es és 1960-as években gyűjtött és 1962–1971 között kiadott Survey of English Dialects adatbázisából készítette munkatársaival Anglia első számítógépes nyelvészeti atlaszát (The Computer Developed Linguistic Atlas of England, megjelent: 1991., 1997.), s több fontos tanulmányban adott példát elemzési lehetőségekre (a legfontosabbak az 1. kötetben olvashatók). Például az ún. súlypont módszer alkalmazását ajánlja s térképmellékletekkel szemléltetve igazolja, hogy e módszerrel területorientált és nyelvjárási jelenség-orientált válogatás egyaránt lehetséges (1: 264). VIERECK a nyelvjárásmérés (dialektometria) alkalmazásának egyik sikeres képviselője: „Dialectometry: Some Applications to English Dialectal Data” (1: 225 kk.) és a „Quantitative Geolinguistics in England” (1: 248 kk.) című tanulmányai különösen fontosak. Széles ívű, alapos tudománytörténeti áttekintést olvashatunk a nyelvföldrajz kialakulásáról és fejlődéséről WENKERTől az 1960-as évek végéig az (először 1973-ban megjelent) „The Growth of Dialectology” (2: 9 kk.) című tanulmányban. Tudománytörténeti szempontból is tanulságos olvasmány a nyelvi változásról szóló s 1980-ban közzétett tanulmány (Sprachwandel: 2: 34 kk.), mert a szerző LABOV (valóságosidő- és látszólagosidő-vizsgálati módszere) és TRUDGILL gravitációs modellje alapján a nyelvföldrajz oldaláról tesz fontos észrevételeket. Természetesen nem marad ki az „Atlas Linguarum Europae” sem, az első, az egész Európát átfogó nyelvatlasz, amelynek

2 631 kutatópontja van Izlandtól az Urálig (természetesen magyar kutatópontjai is vannak, Magyarországon 37, a határokon túl 9), s amelynek VIERECK az egyik motorja. (Az ALE-ről l. KÁLMÁN BÉLA, Az Európai Nyelvatlasz: Nyr. 1986: 111–7 és Az ALE (Európai Nyelvatlasz) munkálatai és eddig megjelent füzetei: MNy. 1988: 503–7; JUHÁSZ DEZSŐ in: KISS JENŐ szerk., Magyar dialektológia. Bp., 2001. 102–3.) Az atlasz onomasziológiai részének (térképes és kommentárokkal kísért) feldolgozása lassan a végéhez közeledik, a második részé (lexikológia, morfológia, szintaxis) még el sem kezdődött. VIERECK a 2. kötet egyik tanulmányában ezen atlaszt mint kontaktusnyelvészeti projektumot (*Der Atlas Linguarum Europae: Anmerkungen zu einem kontaktlinguistischen Forschungsprojekt*: 2: 299 kk.), három másikban mint az európai művelődéstörténetbe való bepillantás forrását elemzi (a legrészletesebb: *Der Atlas Linguarum Europae und seine Einsichten in die Kulturgeschichte Europas*: 2: 309 kk.). A dialektológiai és szociolingvisztikai irodalom részletesen szól a gyűjtés kérdésköréről. De a változó körülmények miatt a gyűjtésmódszertan kérdései teritéken vannak továbbra is. VIERECK egyik dolgozatában – szövegdrajzi forrásokra támaszkodva – néhány olyan tényezőt vizsgál, amelyek befolyásolják az adatközlők szöveghívásait (*On Some Hidden Factors Influencing the Elicitation of Data in Dialectological Research*: 1: 113 kk.). Nyelvtipológiai szempontból is fontos tanulságokkal szolgál az atlasz (l. például a határozott névelő meglétét és hiányát mutató térképet: 2: 300), miként egy-egy vándorszó és -kifejezés térben történő nyomon kísérése is. VIERECK három kultúrtörténeti réteg elkülönítésének megokoltságát (2: 312) bizonyítja az atlasz-, tehát a geolexikális adatok, azaz a fogalmi kódolás nyelvi tényei alapján: az első rokonság- és állatmegnevezésekben, a második az antropomorf, a harmadik pedig a keresztény és muszlim valláshoz kötődő nyelvi kódolásokban érhető tetten (2: 327; a háromréteg-modellre l. még 2: 348).

WOLFGANG VIERECK tanulmányai tematikus változatosságukkal, módszertani színvonalukkal, adatgazdagságukkal, információkban való bőségükkel számos tanulságot kínálnak az őket olvasóknak.

KISS JENŐ